

ható a vallási csoportosulás, mely ethikai értékén kívül nem pozitívum.

Önképzőköri jelleggel bíró egyesületek meghoznák annak a főnák helyzetnek a likvidálását, hogy a jugoszláviai magyar kisebbség kereskedőifjai nem harcolnának saját érdekeik ellen, mint ahogyan azt már számtalan esetben megtették az együttes irányítás hiánya miatt. Nemcsak a gazdasági exploatació végsőkig fokozása ellen küzdhetnének, hanem jogaikért is, melynek nemismerése és nemkövetelése a félretolást és a mellőzést jelenti gazdasági téren.

A régi kor emlékein tünődni és azok visszajöttéről ábrándozni, mint ahogyan ezt fiataljaink közül nagyon sokan teszik, dőre szélmalomharc, az helyett, hogy a kor szellemének megfelelően olyan intézményekbe tömörülnek — faji és vallási különbségek kiküszöbölésével — ahol a saját gazdasági és kulturális boldogulásukhoz keresnék az utat.

Szebeni Tamás

TEMETŐ

Írja: KORSÓS TIBOR

(Történet-dogmatikai-jogi tanulmány)

I.

Tanulmányom tárgyát történeti fejlődésében mutatom be. A multnak ismerete a mai jogszabályokat illetőleg nemcsak történetelméleti, hanem dogmatikai szempontból is fontos. Ugyanis korunk sok jogi jelenségét és így azokat is, amelyek e kérdéssel vannak összefüggésben, csak művelődéstörténeti, rendi, vallási stb. szemzőgből ítélve érthetjük és magyarázhatjuk meg. Számtalan régi jogi intézmény van, melyet a modern állam csupán részben alakított át, amellet azonban azok eredeti természete többé-kevésbé megmaradt.

A főcél ellenben, mely e kérdés kidolgozására készítetett, nem annyira a történeti oldalának alapos megvilágítása volt (ez inkább csak bevezetésül és a jelen tételes normáinak megértésére szolgál), hanem legfőképp jogi tárgyalása. És pedig a következő okokból:

1. A Temetőre vonatkozó jogi szabályok és rendelkezések csak elszórtan, különböző egyház-, magán- és büntetőjogi, szertartástani könyvekben, törvénytárakban stb. vannak leközölve, ami tekintve az országunkban fennálló jogrendszerek partikuláris jellegét és az egyházjogi különbségeket, igen megnehezíti az idevágó anyagnak szerves áttekintését. Ezt volna hivatva ez értekezés — amennyire a rendelkezésre álló adatok megengedik — nyújtani.

2. Maga a tárgy, mint jogi fogalom, igen vitás. A különböző magánjogi tankönyvek és felsőfokú bíróságok döntvényei alapján óhajtom e fogalom jogi természetét megalapozni. Ily ismertetése e

kérdésnek sem lexikoni cikkekben, sem egyházi jogi tankönyvekben nem található. Ez a feldolgozás hasznos, mert a gyakorlatban ha ilyen eset merül fel, útmutatóul szolgálhat annak eldöntésénél.

3. A temető érdekessége abban áll, hogy tárgya a jog ügyszólván valamennyi ágának (pl. egyház-, magán-, büntető-, közigazgatási, egészségügyi eljárási stb.), jognak. Sőt pénzügyi és nemzetközi vonatkozása is van. Mindeme diszciplinák reá vonatkozó elveit, anyag és alakjogi szabályait a területenként mutatkozó eltérések figyelembevételével fejtem ki.

Az anyag csoportosításánál alapul nagyjában a Meyers Konversations Lexikon II. kiadása 3. kötetének „Begräbnisplatz” című cikke szolgált; ennek — mint eszme, illetve gondolatmenet — keretébe illesztettem be a kultúr-, jogtörténeti és jogi kutatásaim s fejtegetéseim eredményeit.

Az előadás folytonossága és zökkenőktől való mentessége végett a felhasznált forrásműveket nem a szövegben, hanem az alatt aprószedésű jegyzetek alakjában közlöm, hogy a szak-kritika munkáját dolgozatom ellenőrzésénél ezáltal is megkönnyítsem.

Mindezeket eiőrebocsátva, már most áttérhetünk a kérdés tulajdonképeni tárgyalására.

II.

A temető¹ az a hely, ahová egy város vagy község, valamint egy bizonyos felekezet halottaait temetik². A legrégebbi időkben, amidőn az emberek még *nomád* és *vadász* életet éltek, meghatározott temetkezési helyek nem léteztek, hanem halottjaikat ott temették el, ahol ép tartózkodtak, legszívesebben sziklabarlangokban (üregekben) és országutak mentén, hol ama hely fölé, ahová a földi maradványokat vagy ha a halottakat elégették, a csontokat és a hamvakat helyezték, egyszerű halmot emeltek³. Az ily sírokat már akkor is babonás tisztelet óvta^{3a}. A kelet sivatagjaiban ugyanis szokásban volt, hogy mindazok, akik a pusztákon keresztül vonultak, azon a helyen, ahol halott volt eltemetve, egy-egy követ raktak a földdombra, úgy hogy e sírhalmok idővel jelentékeny magasságot értek el. Széltében divatos ez ma is a Keleten, sőt a zsidó temetőkben napjainkban is kegyeletes szokás, hogy a látogatók egy-egy kövecskét tesznek a sírra.

¹Sirkert, németül: Begräbnisplatz, Todtenacker, Friedhof, Gottesacker, Kirchhof, görögül: coemeterium, latinul: dormitorium, olaszul: Campo santo stb.

²Az egyházak definícióit lásd az illető felekezetek szabályainak ismertetése kapcsán.

³A régi népeknél a temetkezésnek főleg két módja terjedt el, az elhunyt testét vagy elföldelték (akár bebalzsamozva, akár anélkül), vagy elégették, (elhamvasztották) és a visszamaradt hamvakat tartályok segítségével takarították el. A temetkezés első módja úgylátszik az egyiptomiaknál, a semita népeknél, a zsidóknál stb., az utóbbi az indógermán néptörzsnél, az indusoknál, perzsáknál, görögöknél, rómaiaknál, germánoknál és szlávoknál divott általában, habár itt-ott kivételek is előfordultak. — Conversations Lex. 9. kiadás, II. kötet, 163. lap.

^{3a}A műveltség könyvtára: A Művészet könyve 77—78 lap.

Később, amikor a vándor életet *állandó lakhelyekkel* cserélték fel, a növekvő műveltség és a halottak iránti tisztelet következtében családi temetkezési helyek keletkeztek (columbaria).

Köztemetők ugyan már a *vad népeknél* is találhatóak és a történelemelőtti időkből ismeretesek, általánosabbakká azonban csak akkor lettek, amidőn az emberek városokba és községekbe tömörültek, ahol hiány volt családi temetkezési helyeknek szükséges területekben és rendészeti szempontok ily irányú intézkedéseket megkívántak⁴. Azért találunk az *egyiptomiaknál* és más ókori népeknél sziklába vájt hosszú ú. n. nekropolisokat (halottak városa). Az egyiptomiak és zsidók halottaikat bebalzsamozták és cédrus- vagy más fából vagy kőből készült szarkofágokban barlangokba, sírboltokba stb., temették⁵. Az előkelő egyiptomiak sírja a masztába (arab műszó). Legfontosabb része a sírkamra, amelynek agyag- vagy kőkoporsójában a halott pihent, míg hasonmása, lelke, egyiptomi felfogás szerint, különféle tisztuláson átesve, örök életet él. Nagy gondot kellett tehát fordítani arra, hogy a lélek földi hasonmásával, a testtel baj ne essék, meg kellett óvni a rongálódástól, melléje kellett tenni kedves ételeit, eszközeit. Egy előkamra vezetett a halott lakásához, az utóbbi falai halotti imákkal telelve, áldozati asztalkával, amelyen az elhunytnak szánt ajándékokat helyezték el. Ez a berendezés egyenes folyamánya a hitnek.

A sír külső formája voltaképen rendes kőkötéssel készített kőrákás, amely 4—9 méter magasra emelkedik, keleti oldalán van a bejáró. A masztába tehát a laza kőrákásnak szilárdabb és konstruktív kiadása. Ennek a formának eredete ugyanis visszanyúlik azokba az időkbe, midőn a nép még nomád életet élve barangolt a pusztákon s halottjait sírgödörbe temetvén, jel gyanánt köveket halmozott egymásra⁶.

A *zsidók* főként üregeket, árnyékos barlangokat, kerteket és hegyoldalakat használtak temetőkül, a sírokat a sakálok miatt nagy kövekkel elzárták és májusban (Ádar) újra bemeszelték, hogy a passah idején nagy számban átvonulók érintésétől tisztátalanokká ne legyenek. A régi zsidók tudvalevőleg minden emberi hullát tisztátalannak tekintettek; erre magyarázható az eltemetés siettetése és a temetőnek a lakott helyektől lehetőleg távol eső helyen való létesítése⁷. Amint a palesztinai és syriai maradványokból látjuk, e temetkezési helyek lépcsőkkel vannak ellátva, vagy vízszintesen a földben épültek és több 6—7 láb hosszú fülkével bírnak, többnyire egymás alatt, melybe a hullákat betolták. A Bibliában olvassuk, hogy Ábrahám temetésre való örökségül (a német szövegben Erbbegräbnis) megvette Makpelah mezejét a benne lévő barlanggal. Oda (t. i. a barlangba) temették el Ábrahámot és Sárát

⁴Meyers Grosses Konv. Lex. 6. kiadás, II. kötet, 562. lap.

⁵Allgem. deutsche Real-Enzyklopädie: 9. kiadás, II. kötet, 163. lap.

⁶Lásd a ³a számú jegyzetet.

⁷Meyers Konv. Lex. 2. kiadás, XV. kötet, 91. lap.

az ő feleségét, Izsákot feleségével Rebekával, Leát és Jákobot⁸. Ugyancsak a biblia szolgáltat bizonyítékot arra, hogy a zsidóknak hegylejtőkön voltak köztemetők. A bálványimádás eltörléséről szóló részben a következő áll: „Kivivé (t. i. Jósiás) az Úr házából az Aserát és Jeruzsálemen kívül a Kidron patakja mellé és megégeté azt a Kidron völgyében és porrá zúzta és annak orrát a *község temetőhelyére* hinté”. Valamivel alább pedig: És körültekintett Jósiás és meglátta a *sírokat*, melyek ott a *hegyen* voltak...⁹ A királyoknak örökös és nagy költséggel épült sírjaik voltak, pl. u Jeruzsálemtől északra élt királyok sírjai külön előudvarral bírtak. A síroknak síremlékeket állítottak fel, korábbi időkben természetkövekből, később nagyszerű mauzóleumok alakjában, mindenféle jelképekkel.

Görögök, rómaiak, gallok, germánok kezdetben ép úgy mint a zsidók, többnyire családi kriptákkal bírtak¹⁰. *Spártában* a halottakat a városon belül temették el. *Athénben* magántemetkezési helyek voltak, létezett azonban a város közelében egy köztemető is (Dipylon-temető)¹¹. Az ókori város nyugati falának főkapuja ugyanis a kettős Dipylon volt, melyen át Eleusis, Thebae és Megara felé vezet az út. A kapun belül udvar volt, hogy oda az esetleg behatoló ellenséget beszorítsák. A kapun kívül az országút két oldalán van a régi atheniek híres temetője. A legújabb időkben egész az antik kővezetig ásták ki az utat és szebbnél-szebb síremlékek régi helyzetükben láthatók¹². A legkorábban ügylátszik a *babiloniaknak* voltak közös temetők, amennyiben az ottani romokban nagyszámú hamvveder (urna) és csontváz található. Ámbár *Rómában* már a 12 táblás törvény elrendeli, hogy senkit sem szabad a városon kívül eltemetni vagy elégetni, a szokásjog mégis már korán az előkelők tekintetében kivételt tesz az alól; családi temetkezési helyek voltak mezei jószágokon, kertekben, utak szélén, ahol a sírok felíráttal ellátott három vagy négyszög alakú épület formájukkal vonták magukra a figyelmet¹³. Közös temető Rómában csak a

⁸Mózes I. 23. : 9., 17—20, 49. : 29—31, 50. : 13.

⁹Kir. II. 23. : 6. és 16, Kron. II. 34. : 4. Itt a Károli Gáspár-féle bibliafordításnak 1921-es átdolgozott szövegét idézem. Az 1910-es kiadás a „sírok” helyett „korsorsókról”, a Dr. Etz-féle német kiadás pedig a „község temetőhelyére” helyett „Gräber”-ről beszél. Mindez azonban következtetéseimet meg nem dönti, mivel a lényeg ugyanaz.

¹⁰A görögök és a rómaiak a legrégebbi időkben halottaikat többnyire elföldelték, később azonban általában a maglyán való elégetést vezették be, a hamvakat urnákba gyűjtötték és ezeket azután különféle eszközök és szerszámok hozzáadásával leginkább ország- és közutak mentén takarítottak el. A halott nyugvóhelyét többé-kevésbé költséges sírkő vagy felírtos emlékszobor jelezte. Ha a halál idegenben vagy a tengeren következett be, akkor az elhunyt hozzátartozói, hogy lelkének nyugalmát biztosítsanak, otthon cenotaphiumot, azaz üres síremléket állítottak. — Tolnai Világ Lex. XVII. kötet 50. oldal. — A Franklin Kézi Lex. I. kötet, 502. old.

¹¹Meyers Kleines Konv. Lex. 7. kiadás, I. kötet, 647. oldal.

¹²Dr. Hittrich Ö. : Görög régiségek, 17. oldal.

¹³Az előkelők, dacára az ismételt tilalumnak, sírboltjaikat részben a városban, részben és kiváltképp mezei jószágokon és kertekben építették fel. Meyers Konv. Lex. 2. kiadás, XV. kötet, 91. oldal.

szegények és rabszolgák számára állott fenn (az Esquilinuson terült el)¹⁴. A kolumbariumokba a hivatalnokok és a kevésbé gazdag személyek hamvai kerültek¹⁵.

A régi római jog (Institutiók) értelmében a temető, mint az elhunytak szellemének átengedett hely, az isteni dolgok (res divini iuris) egyik osztályát (res religiosa képezi, s mint ilyen, a forgalmon kívüli dolgok közé tartozik¹⁶.

A mai római jog (Pandekták) nem ismeri a régi római jog értelmében vett res divini iuris (és így a res religiosa) fogalmát. A közép- és újkor s a kánonjog teljesen átalakította a római jog tanát¹⁷. A temetők tekintetében jelenleg fenálló jogelveket azonban nem itt, hanem tanulmányom harmadik (és legfontosabb) részében ismertetem.

Ezzel elérkeztünk az első rész végéhez (a kereszténységig). A második közlemény az egyes egyházaknak a temetőiről szóló szabályait adja, a harmadikban pedig a világi jog szempontjából tárgyalom majd e kérdést. (Folytatása következik.)

¹⁴Meyers Konv. Lex. 3. kiadás, II. kötet, 878 oldal.

¹⁵Columbarium a. m. galambház, ezenkívül sorban egymás felett álló ütegek a földalatti sírboltokban, melyekben a hamvvedreket helyezték el. Columbariumnak neveztek végül magát a sírboltot is. Pallas Nagy Lex. IV. kötet, 471 oldal. — Jakobi: Universal Lex. 140. oldal.

¹⁶Dr. Vécsey: A Római jog külső története és Institúciói 1886. 215. oldal. — Dr. Mackeldey: A Római jog tankönyve, 14. kiadás, 170. oldal, 156. § (c) N. — Dr. Baron Andrássy: Institúcióje Rimskog prava, 4. kiadás, 130—31. oldal. — Serafini: Institúcióje Rimskog prava, 5. kiadás, I. könyv, 99. oldal.

¹⁷Dr. Eggersdorfer: Predavanja o Pandektama I. kötet. 169. oldal. — Magy. Jogi Lex. III. kötet, 50. oldal.

LISZT FERENC

Ma, amikor az egész világ nagy ünnepek keretében emlékezik meg hatalmas zeneköltőnk kettős jubileumáról, amikor országunk kisebbséglakta területein, úgy Szuboticán, mint többi városainkban művészi hangversenyek keretében emlékeznek meg Liszt Ferenc nagyságáról, nemzedékünk megemlékezéseként — az alábbiakban közlünk néhány mozaikot, melyek nagy zeneköltőnk életének apró töredékeit mutatják be.

Egyszerű volt az a kis hajlék, melyben először látott napvilágot a gyermek Liszt, a zene, a szerelem, a szeretet eljövendő apostola, akinek a muzsikája elbűvölte a világot.

A lángész keletkezése örök titok, melynek csodálatos törvénye véges emberi ésszel ki nem fürkészhető. Százhusz éve annak, hogy átlépte a horizontot a csillag, melynek sziporkázó fénye szinte elkápráztatta az embereket s megállt Doborján falucska egyik háza felett. A házban kis gyermek született. Az ő csillaga volt talán az az égi tünemény, mely bevilágította az égboltot azon az őszi éjszakán s sugarát küldte az újszülött homlokára ?

*
* *